

Бачите вишиваний рукав моєї сорочки?
Чорне – то земля, зелене – дерево, синє – вода,
черлене – вино. А біле – то співанка.
Бо русинська пісня весь білий світ бере в обійми.
Наша душа через неї говорить,
журиться й тішиться.

*Мирослав Дочинець «Криничар. Діяріюш
найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії»*

Полонина! Він вже стояв на ній, на сій високій луці,
вкритій густою травою. Блакитне море збурених
гір обляло Івана широким колом, і здавалось,
що ті безконечні сині вали таки ідуть на нього,
готові впасти до ніг.

Михайло Коцюбинський «Тіні забутих предків»

Там, за вікном...

Саме так звучала схвалена вами, дорогими моїми читальниками, назва нового авторського словника вишуканої мови. А далі нагодилися: «Мило-окі краєвиди у художньому слові». Ба, ще у далекому 2010 році я доп'яв першої версії цього виданку, який тоді назвав «Яка краса!». А все ж пальма першості дісталась ліричній проповіді: «Гарнослов'я за обрієм».

Американська літературна традиція сповнена безліччю конкурсів, і один з них на найкращі перші речення в художніх творах. Очевидно, описи краєвидів випадають з контексту найкращих перших речень, однак саме у них натрапляємо на найвишуканішу та найрозмаїтішу лексику. Тут і розлогі проби пера, і суцвіття авторських новотворів. Ніде так, як в описах краєвидів, не відчуваємо розкішшя творчого процесу у всій його красі.

Глибока тиша стояла над горами; нічні сумерки дрімали під темно-зеленими коронами смерек; на густім, чепіргатім листю папороті висіли краплі роси; повзучі зелені поясники вилися попід ноги, плуталися поміж корінням величезних вивертів, спліталися в непрохідні клебуки корчами гнучкої, колючої ожини та з сплетами дикого, пнучого хмелю.

Іван Франко «Захар Беркут», с. 12-13.

Автори наче малюють нам картини природи, незвідані всесвіти і радо запрошують нас у фантазмагоричні одіссеї. А мова, яка ж чудова у них мова: поезія у прозі! Навіть не сто слів, а яка естетична насолода:

Другий день метала кертця в саду. І перші майові гримоти обвалилися на поранку, хмаровиння затягло сірим платом овид, зіллялося з рікою. Блискавиці писали по небу огненними пугами. Громовиця як нагло надбігла, так і вчახла, постеливши промиту празникову тишу.

Мирослав Дочинець «Мафтей», с. 83.

Не знаю, як вам, а мені якісь убогі ті сучасні тексти, хай навіть бестселери, де єдиний наголос на гостросюжетності, мовляв: чимшвидше гортайте, наші дорогі читачі, сторінку за сторінкою, проковтуйте тристорінкові розділи; автор неодмінно напише для вас ще, а ми продамо більше. Все це гаразд для «маскульт» літератури, яка, однак, рідко коли переживає свій час, чи бодай залишається затребуваною упродовж десятиліття.

Звісно ж, ці твори мають право на існування, а на рекордні продажі й поготів... А все ж не вистачає їм тієї художньої барви, якою слова народжують красу, а краса спонукає авторів послуговуватися витонченішою лексикою поза літературними стандартами.

Бо ж навіть найкоротший опис робить художній твір художнім:

Далеко на півночі у небі світилася якась тьмяно-червона чи вохриста хмара, яка стрімко рухалася на захід на висоті приблизно десяти миль.

Клайв Стейплз Люїс «За межі мовчазної планети. Переландра», пер. з англ. Андрія Маслюха, с. 108.

Справжні твори, класичні, – це коли щосторінки відчуваемо автора, його копітку працю, високу повагу до читача. А цей внутрішній зв'язок починається саме зі слова. І ось тут висновуємо, що власне розлогих описів, чи то фізіологічних (рис обличчя та тілесних характеристик), психологічних (рис характеру, емоційних та поведінкових змін), естетичних (одягу), внутрішніх (інтер'єрів та приміщень), чи зовнішніх (краєвидів), так не вистачає багатьом новоспеченим творам. На догоду прагматичному читачеві автори наче самі себе обмежують сказати б нікому не потрібними ліричними відступами. А дарма...

Бодай ось такий невеличкий вступ, притаманний художньому твору, розбурхує читацьку уяву, поглинає його в самотній колорит:

Прикарпатське село Високе розкинулось по видолинках. Хоча гори захищали його від буревіїв, дороги були, як вирви, покручені і перебиті потоками, що стікали при зливах з верхів. Дерев'яні хати, зведені з обтесаних ялин і вкриті сніпками, пірнали ночами у глибокі сни, а світанками оживали сизими туманами димів, що піднімалися з димарів і розсіювались над буйнорослими кронами різних дерев.

Ольга Яворська «На чужих вітрах», с. 12.

От як зрозуміти, чи цікавий нам твір? Наче проглядаємо трейлер перед фільмом, гортаємо кілька перших сторінок у книгарні. Дехто зважає на

зовнішні рекомендації, визнання чи рейтинги на обкладинках. Книжковий маркетинг тут спрацьовує якнайкраще, адже придбання книжок – це, зазвичай, не про раціональні купівельні рішення згідно з наперед погодженим списком.

І все-таки досвідчений та прискіпливіший читач завжди заглядає усередину перед придбанням книжки. І перше, що відчуває, – це мова автора. Не якийсь унікальний авторський стиль, а ті слова, якими оперує автор і роблять ту велику різницю. Вони на поверхні з першого ж речення, їх одразу ж побачимо у будь-якій частині та на будь-якій сторінці.

Сонце наче заснуло, вітер затих і перенісся з землі на небо. Він вже громадить там хмари, таке саме збурене море верхів, яке бачив круг полонини. В безконечних просторах загинув час, і не знати, чи день стоїть, чи минає... Раптом до вуха долітає давно жданий поклик трембіти. Він приносить од стаї запах кулеші та диму і довгим мелодійним тремтінням оповідає, що кошари чекають на вівці...

Михайло Коцюбинський «Тіні забутих предків».

За яку хвилю-другу зрозуміло, якою є мова твору. І що у ній більше цікавих описів, то ширша авторська перспектива для творчого експерименту:

А море радісно й ніжно блакитніє крізь світанкову імлу, посипане дрібними порошинками іскор, пахтить йодистою свіжістю води і жене до берегів ласкаві теплі хвильки, що скипають на жорстві очерявою піною. Сади і виноградники в росі пряно пахнуть стиглими плодами, наче випили вони весь жар, все сонце довгого літа, а прибита на дорозі курява оксамитово пестить босі ноги.

Зінаїда Тулуб «Людолови», с. 136.

Таким же творчим експериментом рясніє мова майстрів українського перекладу:

Біля підніжжя круч назбиралися наслідки численних зсувів і обвалів – безладні купи кам'яних брил усяких форм і розмірів: одні розкотилися по вигинистому ложу долини, інші згромадились у височенні конуси, що, здавалося, ось-ось розваляться. Скелі і все довкола них було вкрито хвилястим зеленим килимом із низькорослих кущів, буйнотрав'я, дерев, схожих на згорблених лукавих відьом, маленьких орхідей, високих лілей і густого плетива берізки, що цвіла жовтими, кремовими й рожевими квітами. У скелях таємниче зяяли темні отвори низки печер, одні – лише вузькі розколини, інші ж –

завбільшки з браму кафедрального собору. Посередині долини біг дзюркотливий струмочок, він грайливо вертівся поміж камінням і нетерпляче перестрибував торочкуватими водоспадами з одного виступу на інший, кваплячись униз.

Джеральд Даррелл «Гончаки Бафуту», пер. з англ. Олега Леська, с. 54.

За кілька миль на південь від Соледада ріка Салінас тупиться до підніжжя пагорбів і тече тут, глибока й зелена. Вода тепла, – нагрілася під сонцем, мерехтливо просковзуючи між жовтими пісками, перш ніж дістатися вузького річища. По один бік річки золотисті схили передгір'я вигинисто переростають у суворі скелясті Габіланські гори, але з іншого, низинного боку до води підступає стрій дерев, – верби, щовесни свіжозелені, зі застряглими на черешках нижнього листя слідами зимової повені, сикомори, – їхні плямисті білуваті сучки лежать майже горизонтально, а тонше гілля дугою вигинається над плесом. На піщаному березі під деревами шар листя товстий і такий шелесткий, що й ящірка наробить шуму, швидко пробігаючи по ньому.

Джон Стейнбек «Про мишей і людей», пер. з англ. Наталії Михаловської, с. 7.

Скільки ж бо вишуканих слів не увійшли до цього виданку, а все ж ви, дорогі мої читачі, неодмінно побачите їх між рядками художніх ілюстрацій та у розлогих синонімічних описах до головних статей словника.

Також поласуєте розкішшю досі не досліджених сполук у рідній мові, які надто красять художні описи:

багрянець сонця, вихри бризк, громаддя гір, грядя хребтів, жмутик голок, жовток сонця, завії снігу, закрайка пралісу, заслін хмар, згря хмар, злизи гір, зріз свинцю, килим ліан, клапоть снігу, клуби пороху, крайка обрію, кубики житловищ, купка хаток, лавина хмар, латка снігу, міріади комах, мур гір, навалля брил, намети листя, огром хлющ, ожуги дерев, окрушини лісу, пасмо диму, пелена дощу, плат схилу, плахта снігу, плетиво вогнів, покривало моху, порив вітру, розсіл ранку, розтік річки, руб'я туману, рубець дороги, серп місяця, синява моря, скалки пожежі, смуга заростей, сніп світла, спис сонця, стрижка верхів, струминка води, стьожка лісу, стяга світла, сяєво ранку, табунець хмаринок, товща хмар, уламки скеляччя, хвильки диму, хмари сніжинок, шар пилюги, шатра підлісків, шкамаття хмар, шматок дошки, шпичаки очеретів.

Окрім описів краєвидів, вам часто траплятимуться яскраві погодні картини, що спонукатимуть не лише читати класичні твори, а й перебувати у них:

Хуртовина не вщухала. Небо не просто сіяло снігом. Воно, як велетенський вітряк, тряслося в нестримному гніві й з високості трусило, кидало, жбурляло з-під свого невидимого жорна цілі потоки крижаного борошна, яке зразу ж підхоплював скажений вітриган, котив понад принишколю землю.

Володимир Малик «Таємний посол», Т. 2, с. 4.

Снігова ковдра вже вкрила всю Каліфорнійську Сьерру, а віхола не вщухала. Сніг ішов уже десять днів. Він трусив химерними крижаними кристаликами, мокрими лапатами зірочками, ніжними прозорими пушинками. Зі свинцевих хмар сніг падав рівно й повільно, з багряно-чорних валів густою пухнастою масою, а розпанахані хмари жбурляли тугими снопами, ніби пускали на землю довгі білі списи.

Френсіс Брет Гарт «Габріель Конрой», пер. з англ. В. Оленєвої, с. 14.

Ось як Мирослав Дочинець звеличує рідну його серцю Тису:

Тиса зароджується в піднебесних хвойниках, у кореневищах вікових тисів і, облизуючи гори, обцілюючи каміння, висмоктуючи підземні бурчаки, всотуючи многоту пахотів буйного нурту, несе свою хіть морю.

На перше око, невеличкий опис, а наскільки заглиблює читача у вир великої ріки, яка от-от з'єднається з морем. Чи міг би твір гаразд відбутися і без такого опису? Звісно ж! Але тоді він не був би від лауреата Шевченкової премії.

Ось динамічний приклад від світового класика пригодницької літератури Жуль Верна у перекладі Тамари Воронович. Тут не лише опис краєвиду, а й людська емоція, реакція на зміну:

На заході сонячне проміння ще освітлювало відноги гірського паєма, на які спиралась бічна поверхня західного схилу. Видиво скель і льодовиків, що яскріли й купались у сьайві денного світла, просто засліплювало. Хвиляста лінія верховин, які низкою простяглись на

північ і непомітно стирались в далечині, здавалось, тремтіла, немов накреслена невмілою рукою: око губилось в цих хистких обрисах.

Те ж спостерігаємо у «Звіробойі» Джеймса Фенімора Купера у вишуканому перекладі Леоніда Солонька та Олександра Тереха:

Скрізь, куди не повернися, перед очима тільки дзеркальний полиск води та заворожена синява неба в облямівці густих лісів. Верховіття дерев кучерявилось так пишно, що крізь нього не проглядала бодай щонайменша галявка, – геть увесь виднокіл, від округлих гірських верховин аж до крайки води, вкривала суцільна пелена зелені.

І ще один яскравий приклад природної стихії для вас:

З Персел-Піку зійшла лавина, і під скелястим розламом відкрилися золоті жили. Іншу лавину послав Білий Вітер перекрити річище гірського потоку, щоб води його зросили суху безплідну долину й повернули її до життя. Сповзаючи схилами Гандер-Піку, клубочилася ця величезна маса, вістунка помсти. Вниз і вниз, з одного уступу на інший, з гуркотом і тріском перевалюючись через скелі й пагорби, змітаючи дощенту ліс, коли він траплявся дорогою, – вона сунула, ніде не зупиняючись.

Ернест Сетон-Томпсон «Кремез – Кутенейський баран», пер. з англ. Ростислава Доценка, с. 248.

Багацько у новому виданку й від уже покійного майстра художнього пера Петра Сороки:

Зі сходом сонця краєвид пожвавлюється. Дерев, обліплені снігом, ніби ватою, нагадують непорушних і трішки кумедних вартівників, що стоять на сторожі тиші. Здається, тут гралися в сніжки якісь веселі лісові духи розцяцькували білою фарбою рапаві стовбури і крони, що вивишаються майже до хмар. Поінколи те меливо падає згори і розсипається кольоровим куривом.

«Симфонія Петриківського лісу», с. 147.

Порівняємо два описи пустелі: безрадісної, за Френсісом Бретом Гарттом, та льодосердої, за Джеком Лондоном:

Відкрита рівнина без кінця й краю простяглася вдалину, без жодної річки, без жодного струмка, випалена нещадним сонцем, посічена

від спеки широкими тріщинами. Немає більше нічого такого похмурого, одноманітного й чужого, як ця величезна, залита нестерпним сонячним світлом безрадісна пустеля. Вона скидалася на безмежний, покинутий усім живим і застиглий океан, випрасуваний південно-західними шторами, що вихлюпнули на нього всю свою безсилу лють.

Френсіс Брет Гарт «Габріель Конрой», пер. з англ. В. Оленевої, с. 141.

Темний ялиновий бір похмуро чорнів уподовж обох берегів замерзлої річки. Недавній вітер зірвав із дерев біле покривало інєю, і тепер вони мовби тулилися одне до одного, чорні й зловісні в сутінках надвечір'я. Глибока незмірна мовчанка панувала над країною, а сама ця країна була така пустельна й непорушна, така самотня і холодна, що від неї навіть тугою не віяло. Тут чувся сміх, але страшніший за всяку тугу, сміх невеселий, як сфінксів усміх, сміх, як мороз, холодний і проїнятий жахом перед неминучістю. То владна, затаєна в собі споконвічна мудрість глузувала з життя, марних його поривань. То була Пустеля, жорстока, льодосерда північна Пустеля.

Джек Лондон «Білозуб», пер. з англ. Вероніки Гладкої та Катерини Корякіної, с. 155.

Саме такі непересічні описи надають природі та її явищам потрібних контексту конотацій, зміцнюють емоційний зв'язок читача з твором.

А ще Словник сповнений драматизму, ба навіть трагізму у прозі, від очевидців жахів попередніх воєн: Івана Багряного, Еріха Марії Ремарка, Ернеста Хемінгуея серед інших, які болісно резонують з нашим буремним сьогоденням:

А попереду, ген-ген в чорнім безмежжі, з-за невидимого обрїю підіймається й мерехкотить велетенський вогненний водограй: тонюсінкі струмені вогню порскають з усіх боків безперервно й безугавно, згинають параболі, схрещуються в усіх напрямках, творять вогняні арки, а з них ціле густе мереживо... То десь над Бродами тріюмфуючий ворог з тисяч автоматів і рушниць борознить небо безліччю трасуючих, світляних куль. І безліччю ракет. Звуків не чути, бо дуже далеко, лише видно мовчазний вогненний шал. Це найгрізніша частина обрїю, бо найтаємничіша, бо мовчазна. Отака вогняна пантоміма.

Іван Багряний «Огненне коло», с. 435-436.

Знову і знову присвячую цей виданок вишуканої мови нашим незламним воїнам, звитяжцям, завдяки яким такі творіння взагалі можливі сьогодні.

Гортаємо і сторінки нашої кривавої історії у щемливих описах наших класиків: Богдана Лепкого, Романа Іваничука, Андрія Чайковського з-поміж багатьох інших:

Горить Батурин. Дотлівають хати... Від них займаються й сусідські оселі, навіть ті в бічних уличках, серед садів. Деревя тріщать, ніби з болю. Птахи, що мали гнізда на них, під хмарами кружляють і жалісно кричать. Якраз у цей мент завищало щось у воздухах, заскавуліло, завило, як пес, і московська граната влучила, як грім, у недалекий горючий будинок. Засичала ста язиками пожежа, ще вище знялися огненні стовпи, ще ясніше зробилося кругом, ще гарячіше.

Богдан Лепкий «Батурин», с. 332.

Тут мушу зазначити, що усі ілюстрації у цьому лексикографічному виданні збережені та подані у первинному викладі авторів за редакцією відповідних творів.

Отож всередині вас очікують 1116 колоритних описів від світових та рідних майстрів художнього пера. Найкращі твори цієї мальовничої Одисеї зібрав для вас зі своєї книгозбірні у понад 2000 примірників.

Вдячний вам і сподіваюся, що цей Словник щоразу заохочуватиме вас до прочитання нових художніх творів.

*Щиро ваш
автор-укладач*

Примітки

Словник містить 204 літературні джерела від майстрів художнього пера з найрізноманітніших куточків світу, зокрема короткі історії, легенди, оповідки, оповідання, новели, повісті (переважно подані у збірках), і, звісно ж, романи.

Ілюстрований матеріал поданий згідно з п. 1 та п. 2 статті 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права»:

Стаття 21. Вільне використання твору із зазначенням імені автора

Без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, допускається:

- 1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою, в тому числі цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються; вільне використання цитат у формі коротких уривків з виступів і творів, включених до фонограми (відеограми) або програми мовлення;
- 2) використання літературних і художніх творів в обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру.

У словнику цитати оформлені відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права». Спрощений виклад цитат в окремих ілюстраціях жодним чином не змінює та не спотворює первинного змісту художніх творів та/чи перекладів з іноземних мов.

У всіх випадках у Словнику збережений спільний правопис імен та прізвищ авторів, зокрема: Жюль Верн, Ернест Хемінгуей, Еріх Марія Ремарк, Чарльз Дікенс, Катаріна Сусанна Прічард, Генрі Райдер Гаггард, Вільям Голдінг, Генрік Сенкевич, Вальтер Скотт.

Подяки

Зустрівши у вересні минулого року на Книжковому форумі у Львові головного редактора Богдана Євгеновича Будного, одразу відчув іскринку спорідненості.

Наше тепле знайомство тривало кілька хвилин, тож без зайвих слів ми застановились на важливості відкриття та ширення гарних слів у нашому, засміченому кальками та суржилом, побутовому мовленні.

У нелегкий для України час нове лексикографічне видання наголошує на вазі рідної Мови як засадничого підмурівка нашої незалежності.

Принагідно хочу подякувати чудовій команді видавництва «Богдан» за фаховість та плідну співпрацю над цим виданком.

Це лише перша цеглинка у великій співпраці, тож зичу дорогим працівникам видавництва радості, родинного затишку, мирного неба та найшвидшої Перемоги.

Хай Бог благословляє усі ваші найкращі починання!

*Щиро ваш
Тарас Береза*

Присвячую це видання дорогому товаришу-побратиму, Тарасові Судилу,
з яким у 2014-му році ми стали частинкою Революції гідності.

*Усе ніби вчора... смачненна волонтерська зупа з канапками, буремна ніч
на вулиці Грушевського, морозяний підранок біля Майданної ватри.
А дорогою додів ти чомусь запитав мене, як я укладаю словники...*

Спочивай з миром, дорогий друже!

*«Зорі дивляться вниз» – це мільйони вдячних сердець,
що пам'ятають про твою звитягу!*

9 серпня 2024 року, у бою за Батьківщину, загинув Герой,
старший стрілець — оператор відділення стрілецького взводу
стрілецької роти, 41-річний захисник,
житель села Ясенів Заболотцівської громади.

Життя захисника обірвалося під час виконання бойового завдання,
внаслідок ворожого обстрілу на околицях села Журавка Сумської області.

*На вічну пам'ять
Герою України,
Тарасу Миколайовичу Судилу*

10.03.1983 – 09.08.2024

-А-

алтѣй

З обох боків понад високими пагорбами нас оточували зубчасті обриси гір. Сіро-зелені миршаві акації поодинокі стояли на тлі неба. Вздовж підніжжя пагорбів простяглася довга стояча калюжа. Від річок лишилися лише сухі русла, на піщаному дні яких лежала гладенька галька. Навколо них дерева росли густіше: то тут, то там стовбур з сріблястою корою світився, ніби привид висохлої ріки. І над нею схилив свої фіалкові квітки **алтей**¹.

Сусанна Прічард «Дитя урагану», пер. з англ. Дмитра Стельмаха, с. 87.

анічоґісінько

Онде червоне сонце западало за повитий багрянцем обрій, що його хутко поглинала чорнота; онде лежало безлюдне пласке болото; онде вдалині були пагорби, і від них і до нас **анічоґісінько**² живого, хіба часом пролетить самотня чайка.

Чарльз Дікенс «Великі сподівання», пер. з англ. Ростислава Доценка, с. 432.

армерія

Струмок ставав дедалі ширшим, мілкішим, розділеним піщаною мілиною. З каменів, що вистилали дно русла, підіймалося, переплітаючись, хвилясте листя бурштинових водоростей і мляво, ліниво колихалося на поверхні води. На схилах берегів, серед яскравих голочок **армерії**³, немов розшитих бісером, густо поросла трава і просочений сіллю очерет.

Арчибальд Дж. Кронін «Три Любові», пер. з англ. Надії Марчук, с. 88.

аспр

Стояла ніч. Уламком срібного **аспра**⁴ блищав на південному заході місяць. Зорі горіли буйними золотими краплинкам – по-південному теплі і близькі.

Зінаїда Тулуб «Людолови», с. 218.

¹ алтея – рід багаторічних трав'янистих рослин родини мальвових.

² анічоґо.

³ ранньоквітуча багаторічна рослина, що росте на скелястих приморських берегах.

⁴ назва срібної монети різних країн в різний час; поширена назва номіналу дрібних монет з різним вмістом срібла.

ба́бка

Комахи з великими крилами, схожі на величезних комарів, літають над струмком. Це голубі **бабки**¹. Сонце фарбує їхні прозорі крильця всіма барвами веселки. Часом довгими тонкими ніжками вони доторкаються до води, дуже обережно, щоб не намочити свого витонченого недільного вбрання.

Стратіс Мірвіліс «Життя в могилі», пер. з новогрец. Олександра Пономаріва, с. 189.

ба́бське літо

Листки облітали з дерев, птахи відлітали до теплих країв, **бабське літо**² буяло над стернею. У повітрі дрижало безліч струн. Незримі руки грали на них, – пісню осінньої задуми, вічну пам'ять буйному процвітанню. Наближалася осінь.

Богдан Лепкий «Не вбивай», с. 199.

багню́ка

Почався дощ. Спершу це була дрібна мжичка, швидше туман, аніж дощ; а потім з неба суцільним потоком линула злива. Трава припала до землі, а стежка перетворилася на підступну ковзанку з червоної **багнюки**³.

Джеральд Даррелл «Гончаки Бафуту», пер. з англ. Олега Леська, с. 181.

багри́тця

Дощ лив як з відра, вітер перевертав стіжки. За Сеймом запалило хутір. Грім запалив, а злива гасила. Червона луна то спалахне, то погасає. Від неї **багриться**⁴ вода в Сеймі, ніби хто крові до неї долив.

Богдан Лепкий «Батурин», с. 245.

¹ хижа комаха з довгим тонким тілом і двома парами великих прозорих крил.

² бабине літо.

³ багва́; багві́сько; багві́ще; багні́сько; багні́ще; багно́; багнові́ця; багнові́ще; багові́ння; багові́ця; багові́ще; бо́лото; гі́во; гружа́вина; грузо́висько; грузо́вина; драгва́; драглі́; драглі́на; драгові́на; дрягові́на; калаба́тина; мла́ка; млакови́на; мокля́к; мокря́к; моча́р; моча́рище; моча́р; нете́ча; тваню́ка; твань; трі́стя; трясові́на; трясові́ння.

⁴ багровіти, ставати багряним.

багр'янець

Море і небо прозирали крізь сірий вранішній серпанок. Згодом на воді вималювалися **багр'янець**¹ і золото. Нарешті в усій розкоші небесної блакиті настав ранок, і сонячне світло запалало на хребтах хвиль.

Стівен Крейн «Шлюпка у відкритому морі», пер. з англ. Ігоря Андрущенка, с. 31.

багр'яний

Сонце схиляється на захід. Прохолодою віє від моря, золотого й темно-бузкового. **Багр'яне**² світло палає на скелях, вкриває землю росою. Нічні квіти жадібно п'ють її буйні краплі.

Зінаїда Тулуб «Людолови», с. 144.

багр'яниця

Сонце вже почало своє багр'яно-величне сходження додолу і майже повний місяць заходився розливати своє світло, випинаючись усього на дві очеретинки над горами протилежного острова. Скеля простяглася на північ, і трохи далі від іншого мису, на заході, ледь виднілася складка сонячної **багр'яниці**³, що заковувалася тієї миті.

Александрос Пападіямандис «Мрія у хвилі», пер. з новогрец. Андрія Савенка, с. 158.

баділля

Нараз обабіч уже пливли вдалину ділянки бавовнику та кукурудзи, вкриті кощавим **бадиллям**⁴, подовгасті й нерушні під сіривим дощем; з'являлися хати, повітки й тини там, де людська рука на хвилюку відвоювала від пущі окраєць землі, а той мур позад них, велетенський, нерухомий і немов неприступний у сірому примерхлому світлі, вже поглинув безслідно манюсінський отвір, яким вони виринули з пущі.

Вільям Фолкнер «Давні люди», пер. з англ. Ростислава Доценка, с. 138.

¹ багр'єць; пурпур; червленець; шарлат.

² багр'ий; багр'ивий; багр'истий; багр'овий; багр'яністий; бур'яковий; бур'ячковий; густо-червоний; криваво-червоний; порф'ірний; пурпурний; пурпуровий; темно-червоний; ч'єрмний; шарлатний; шарлатовий.

³ багр'єць; багр'янець; пурпур; червленець; шарлат.

⁴ білля; ботвіна; ботвіння; гич; г'їчка; стеб'єлля.

бáлка

Осінь була дощова: від другої Пречистої як почалися дощі, та день у день лили – до самого Пилипа. Земля так набралася води, що вже і в себе не приймала. Великими річками-озерами стояла та вода по полях та **балках**¹; на проїжджих шляхах такі багна – ні пройти ні проїхати.

Панас Мирний «Повія», с. 9.

ба́нья́н

Сонце сідало і осяяна лише з одного боку гора, що чітко вимальовувалась над густим листом **баньяна**², здавалася ближчою.

Робер Мерль «Острів», пер. з фр. Анатолія Жаловського, с. 287.

ба́ра́нці

Струмок збігав улоговиною, скочуючись каскадом широких, мілких, устелених галькою порогів; на краю кожного порога був невеличкий, футів вісім заввишки, водоспад, і тут струмок збирався у блискучий водяний стовп і ринув у круглу, видовбану в скелі водоїму, де вода вирувала й пінилася короною сріблястих **баранців**³, а потім струменіла поміж безладно розкиданого каміння до наступного водоспаду.

Джеральд Даррелл «Гончаки Бафуту», пер. з англ. Олега Леська, с. 79.

ба́рві́стий

Праворуч від покрученої скелі утворилася мала морська печера, вимощена білими, мов кришталь, мушлями та блискучою, **барвистою**⁴ рінню, і здавалося, наче її оздобили та прикрасили морські німфи. Від тієї печери вела початок стежка, піднявшись якою по схилах крутого берега, можна було дістатися до нижньої брами огороджу-

---

¹ байра́к; ви́балинок; ви́балок; ви́долина; ви́долинка; ви́долинок; ви́ярок; ви́дда́лина; ді́л; до́лина; за́па́динка; кі́тлі́на; ло́щина; ло́щові́на; низи́на; низови́на; пере́ярок; по́дóл; стро́мина; уло́говина; уло́говинка; уше́лина; яру́га.

² баніан – тропічне дерево родини тутових: існує два їх види – бенгальський фікус і фікус священний; ростуть в Індії; велетенські дерева з повітряним корінням, яке утворюється зі стовбура і гілок і, вкорінюючись, підтримує крону.

³ білі пінисті гребені хвиль.

⁴ ба́рвний; веселко́вий; кві́тчастий; кольоро́вий; кольори́стий; кра́сий; мальовни́чий; пиш-ноба́рвний; ра́дужний; ра́йдужний; розма́тний; яскра́вий.

вальної стiни кира Мосхоса, суцiльний мур якої оповив усе узбе-
режжя на сотнi метрiв.

Александрос Пападiямандис «Мрiя у хвилi», пер. з новогрец. Андрiя Савенка, с. 159.

бати́стовий

Довге пообiддя. Спелелiе вiд спеки небо. Млiють прозорi, нiби
батистовi¹, хмари. Блистить лiстя лiщини, i метушиться пищуха.

Петро Сорока «Симфонiя Петриківського лiсу», с. 96.

бахромá

Невеличкий струмок лежить у мiжгiр'ї. Це була глибока, вузька, спов-
нена тiней улоговина, що простягнулася мiж двома плавними, схо-
жими на сiдницi, пагорбами. У нiй було добре помiтно звивисту
стричку потiчка, облямовану темною **бахромю**² невеличких дерев
i кущiв.

Джеральд Даррелл «Гончаки Бафуту», пер. з англ. Олега Леська, с. 78.

баю́рка

Одвiчнi, крилатi берести i липи росли тут у запушеннi, розкидаючи
кругом себе сутiнь. Це був останок колишнього княжого парку. Об-
дертий з огорожi, стояв тепер розворою для переїздних та пiших, як
розхристаний дiд на перехресних дорогах. Саме за парком звiльна
пiдiймався мiсяць. Його фiолетово-сiблiсте сяйво м'яко розлиза-
лося по стовбурах та гiллi дерев, стiкало **баюрками**³ на землю.

Галина Журба «Доктор Качiонi», с. 100.

бéзвiсть

У сiрiй порожнечi збоку стежки кружляв снiг; iншi вершини Їкануку
височили на протилежному боцi прiрви, як велетенськi зуби. На-
рештi хода зупинилася на довгому кам'яному виступi над пiвнiчною
частиною Їкануку. Ще одна стежка в'юнилася вниз, а далi скелястi
схили Мiнтагока рiзко обривалися у бiлу **бeзвiсть**⁴, поцятковану
плямами яскравих сонячних блискiток.

Тед Вiльямс «Скеля Прощання», пер. з англ. Олени Волосевич, с. 127.

¹ бавовняний.

² бóвтицi; кiтицi; стрiпки; стрiнци; остроки; торочки.

³ калюжка.

⁴ невідоме; невідомість.

безвітря

Гидотна погода – **безвітря**¹, немилосердна спека й задуха. Сонце випалило всі барви на землі, жалюгідні рештки зелені безрадно зсохлися й підв'ялились. Невідчипні гусениці нівечили пінії. Квіти олеандрів побуріли на краях. Жило тільки море.

Джон Фаулз «Маг», пер. з англ. Олега Короля, с. 308.

безгомінно

Малий лісок, там ген за ланом лежав закутаний у теміні, а над усім здіймалося ясне, величаво-високе небо зі своїм блискотом зірок і м'яким срібним світлом місяця, що **безгомінно**² пронизало темні літньої ночі і творило з неї пречудовий, тихий, своєрідний світ.

Ольга Кобилянська «Земля», с. 88.

безгоміння

Подув легкий, але пронизливий вітерець, зморщуючи то тут, то там омертвілу поверхню моря. Він почав виводити на блискучому дзеркалі синьо-зелені малюнки, які видовжувалися в смуги, схожі на віяла, або ж розгалужувалися, набираючи форми поліна. Все це робилося дуже швидко, з наростаючим шумом, який сприймався як сигнал, що провіщає кінець цього вселенського **безгоміння**³. Небо, звільнене від покривала, прояснилося. Хмари, опустившись на обрій, згромадились там в клубки сірої вати, утворивши по краях щось на зразок пухких оборонних валів.

П'єр Лоті «Допоки житиму», пер. з фр. Степана Пінчука, с. 36.

безгучний

Останні червоні спалахи на гладіні Уейкенго, що темним плесом струміла повз них, хололи й згасали вдалині, залишаючи після себе довгі, глибокі й невиразні смуги бузкового, сірого й чорного кольорів; бліде небо тим часом темнішало, **безгучні**⁴ блискавки десь ген на півночі розгинали небо.

Безіл Девідсон «Бистрина», пер. з англ. Миколи Дмитренка, с. 43.

¹ затишок; затішшя; захисток; захістя.

² тихо, беззвучно.

³ безголосся; безгомінь; безгучність; беззвуччя; безшелесність; мёртва тиша; мертвотá; непорушна тиша; німотність; німотнява; німотá; німування.

⁴ безгомінний; беззвучкий; беззвучний; безшелесний; безшумний; нечутний.

безд́оння

Карпатські гори піднебесною зубчатою грядою відгородили розлогу Україну від європейських країн, припустивши крізь себе однокінні путівці й звірині стежки, де чужинцям годі пройти ордою: прокрадаючись під навислими кручами, боязко заглядаючи в паморочливе **бездоння**¹ ізворів.

Роман Іваничук «Орда», с. 251.

бездо́ріжжя

Дикі масивні гори, що сягають майже десяти тисяч футів, поміж них ховаються незліченні долини зі струмками, туристичними стежками й полонинами, сповненими ароматів диких квітів. Завдяки річці Снейк, що тут протікає століттями, у деяких місцях глибина каньйону дві милі, а довжина від берега до берега – десять. Сімдесят п'ять відсотків зони рекреацій займає **бездоріжжя**², вкрите дев'ятьмастами миль пішохідних доріжок.

Вільям Пол Янг «Хижа», пер. з англ. Олександра Лавриненка, с. 40.

безжи́вний

Головна дорога, що вела до замку через усе місто Наглімунд, була заметена снігом. Будинків і крамниць обабіч майже не було видно під задушливим смертельним саваном, але навіть непоховані під снігом будівлі здавалися **безживними**³, наче кістяки давно мертвих тварин. На пустельній дорозі нікого й нічого, лише Генгфіск і сніг. Вітер знову змінив напрямок і ще пронизливіше засвистів між зубцями фортечних мурів на вершині пагорба.

Тед Вільямс «Скеля Прощання», пер. з англ. Олени Волоसेвич, с. 12.

беззо́рний

Смеркалося. Самотній місяць викотився на **беззоряне**⁴ небо, пахло черемхою.

Ольга Яворська «На чужих вітрах», с. 20.

¹ бѣздень; безд́оня; безд́онья.

² безпўття; рѣзквась; розпўття.

³ безживний; безжиттєвий; мертвѣнний; мертвѣцький; мѣртвий; мертвѣтний; неживий; покійний; помѣрлий.

⁴ без зірок.